

Pastarojo meto pokyčiai laikinojo užimtumo srityje: užimtumo augimas, darbo užmokestis ir statuso darbo rinkoje pokyčiai

Santrauka

Įvadas

Šioje ataskaitoje bendrais bruožais apibūdinama padėtis 27 ES valstybių narių (be Kroatijos) laikinojo užimtumo srityje. Pasinaudojant 2001–2012 m. ES darbo jėgos tyrimo duomenimis, ataskaitoje apžvelgiamos pastarojo meto laikinojo užimtumo tendencijos prieš ekonomikos krizę ir po jos. Remiantis 2010 ir 2006 m. Pajamų struktūros tyrimu, taip pat apskaičiuotas laikinųjų ir nuolatinį darbuotojų darbo užmokesčio skirtumas ir atlikta novatoriška empirinė darbo užmokesčio skirtumo įmonėse analizė. Be to, pasinaudojant 2006–2012 m. ES pajamų ir gyvenimo sąlygų statistikos duomenimis, ataskaitoje apžvelgiami laikinųjų darbuotojų statuso darbo rinkoje pokyčiai, susiję su perėjimu į nuolatinį darbą ir darbo neturinčių asmenų kategoriją.

Politinės aplinkybės

XX a. devintajame dešimtmetyje dėl didėjančio struktūrinio nedarbo ir pasaulinės konkurencijos išaugo didesnio lankstumo darbo rinkose poreikis, o tai paskatino darbo apsaugos teisės reformas. Dėl to XX a. 9 ir 10 dešimtmečiuose daugelyje Europos šalių atitinkamai dažniau imtos taikyti laikinosios darbo sutartys. Pastarąjį dešimtmetį ši tendencija išliko kai kuriose šalyse, kurios įgyvendino darbo apsaugos teisės reformas, siekdamos sudaryti palankesnes sąlygas taikyti laikinąsias sutartis. Kai kurios iš šių reformų paskatino susirūpinimą, kad Europos darbo rinkoms gresia segmentacija, nes daugelis šalių įgyvendino darbo apsaugos teisės dviejų pakopų reformas, po kurių laikinųjų sutarčių taikymas buvo supaprastintas, o nuolatinio užimtumo reguliavimas iš esmės liko nepakitęs.

Pagrindinės išvados

- 2001–2012 m. laikinasis užimtumas 27 ES valstybėse narėse augo 25 proc., palyginti su 7 proc. nuolatinio užimtumo augimu. Dėl laikinojo užimtumo augimo darbuotojų skaičius išaugo beveik 4,5 mln. (iš viso grynasis darbuotojų skaičiaus

augimas siekė 14,5 mln.), o laikinojo užimtumo lygis šoktelėjo nuo 11,2 iki 12,8 proc. Didžioji dalis laikinojo užimtumo lygio augimo (absoliučiais skaičiais) 27 ES valstybėse narėse fiksuota Lenkijoje, Vokietijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir Nyderlanduose, o trečdalyje valstybių narių, visų pirma Ispanijoje, fiksuotas laikinojo užimtumo lygio mažėjimas.

- 2008–2012 m. ES laikinojo ir nuolatinio užimtumo lygis mažėjo panašiu tempu, tačiau šiuo laikotarpiu daugelyje Europos šalių laikinųjų sutarčių skaičius išaugo, o nuolatinį – sumažėjo.
- Atsižvelgiant į prastas ekonomines perspektyvas, 27 ES valstybėse narėse darbdaviai daug daugiau naujų darbuotojų samdo pagal laikinąsias sutartis (2010–2012 m. – iki 50 proc., palyginti su 40 proc. 2002 m.). 2012 m. ši dalis Ispanijoje ir Lenkijoje buvo apie 80 proc.
- Pagal laikinąsias sutartis dažniau įsidarbina menkesnio išsilavinimo darbuotojai, taip pat ne piliečiai, ne visą darbo dieną dirbantys darbuotojai ir žemės ūkio bei tam tikrų paslaugų sektorių darbuotojai. Laikinąsias sutartis daug dažniau sudaro jaunesni darbuotojai, tačiau atrodo, kad amžius, kuris apskritai yra svarbus veiksnys vertinant laikinojo užimtumo tikimybę, Rytų ir Vidurio Europos šalyse yra mažiau svarbus, palyginti su kitomis šalimis. Nedarbo patirtis padidina tikimybę, kad asmuo po to dirbs pagal laikinąją sutartį; tokią tendenciją dar labiau sustiprino ekonomikos krizė.
- 19 valstybių narių, kuriose atliekamas visapusiškas darbo užmokesčio struktūros tyrimas, laikinieji darbuotojai vidutiniškai uždirba 19 proc. mažiau nei nuolatiniai darbuotojai. Neigiamas darbo užmokesčio skirtumas yra būdingas laikiniams darbuotojams visose tose šalyse, išskyrus Estiją; Liuksemburge, Lenkijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje ir Vengrijoje tas

skirtumas yra per 30 proc. Šis darbo užmokesčio skirtumas yra didesnis šalyse, kurioms būdingas didesnis laikinojo užimtumo lygis; tai leidžia daryti prielaidą, kad jų darbo rinka yra segmentuota. Laikinių darbuotojų darbo užmokesčio neigiamo skirtumo dydis priklauso nuo darbo užmokesčio lygio. Neigiamas skirtumas yra didžiausias darbo užmokesčio spektro apačioje, tačiau kuo darbo užmokestis didesnis, tuo skirtumas mažėja, o labai gerai apmokamų darbuotojų segmente jis netgi tampa teigiamas.

- Atsižvelgus į kitus darbo užmokestį lemiančius veiksnius (tokius kaip išsilavinimas ir ūkio sektorius), laikiniams darbuotojams nepalankus patikslintas darbo užmokesčio skirtumas Europoje vidutiniškai sumažėja iki 6 proc. Toks patikslintas darbo užmokesčio skirtumas egzistuoja visose šalyse, išskyrus tris Baltijos šalis ir Rumuniją, kuriose skirtumas yra teigiamas. Daugumoje šalių yra skirtumas net tarp trumpalaikių darbuotojų; tai leidžia teigti, jog mažesnę laikinųjų darbuotojų darbo užmokestį lemia ne tik tai, kad vienoje įmonėje jie dirba trumpiau.
- Be to, visose šalyse, išskyrus Lietuvą, vidutinėje įmonėje egzistuoja su laikinojo darbuotojo statusu susijęs neigiamas nepatikslintas darbo užmokesčio skirtumas. Tačiau šis skirtumas (14 proc.) yra mažesnis už pirmiau nurodytą nepatikslintą bendrą darbo užmokesčio skirtumą (19 proc.). Daugumoje šalių (ypač Prancūzijoje, Graikijoje, Lenkijoje, Ispanijoje ir Lietuvoje) darbo užmokesčio skirtumas pačiose įmonėse yra mažesnis. Tai reiškia, kad mažesnius laikinųjų darbuotojų atlyginimus lemia darbo užmokesčio skirtumai tiek įmonėse, tiek tarp įmonių; tai patvirtina dvigubos darbo rinkos teorijos teiginį, jog labiau tikėtina, kad laikinieji darbuotojai dirbs įmonėse, kuriose mokamas santykinai mažesnis darbo užmokestis.
- Įmonių lygmens analizės duomenimis, darbo užmokesčio skirtumai tarp įmonių sumažėja, kai įmonės yra valstybinės arba kai jose didelė dalis darbuotojų yra moterys; antra vertus, skirtumas padidėja, kai didelė dalis įmonės darbuotojų yra laikinieji darbuotojai – galbūt tai atspindi vidinę darbo rinkos segmentaciją įmonių lygmeniu.
- Visose šalyse perėjimas į darbo neturinčių asmenų kategoriją yra labiau būdingas laikiniams nei nuolatiniais darbuotojams. Nuo krizės pradžios šis skirtumas smarkiai

išaugo. Perėjimo nuo laikinųjų prie nuolatinį sutarčių mastas Europos Sąjungos mastu sumažėjo nuo 28 proc. 2005–2006 m. iki 20 proc. 2011–2012 m. Pastaruoju laikotarpiu Prancūzijoje, Nyderlanduose, Ispanijoje, Graikijoje, Italijoje ir Lenkijoje šis rodiklis buvo mažesnis nei 20 proc.; visoms šioms šalims būdingas palyginti aukštas laikinojo užimtumo lygis, o tai taip pat leidžia daryti prielaidą, kad darbo rinka yra segmentuota.

Išvados

2001–2012 m. santykinė laikinojo užimtumo reikšmė 27 ES valstybėse narėse ir toliau augo. Ši tendencija nebuvo įsigalėjusi valstybėse narėse, tačiau nuo krizės pradžios ėmė įsitvirtinti, o pastaraisiais metais darbdaviai naujus darbuotojus pagal laikinąsias sutartis samdo vis dažniau.

Laikinieji darbuotojai paprastai uždirba mažiau nei nuolatiniai darbuotojai. Laikiniams darbuotojams nepalankus darbo užmokesčio skirtumas susidaro daugumoje šalių – net kai atsižvelgiama į kitus veiksnius arba kai imtis apribojama trumpalaikiais darbuotojais.

Tam tikrų tyrimų duomenimis, keletui Europos darbo rinkų būdinga segmentacija. Darbo užmokesčio skirtumas paprastai yra didesnis šalyse, kuriose laikinojo užimtumo lygis yra aukštas. Be to, laikinieji darbuotojai uždirba mažiau nei nuolatinį darbą turintys tos pačios įmonės darbuotojai, nors šiuo atveju darbo užmokesčio skirtumas yra mažesnis; todėl tikėtina, kad bendrą darbo užmokesčio skirtumą iš dalies lemia darbo užmokesčio skirtumai tarp įmonių. Tuo būdu patvirtinamas dvigubos rinkos teorijos spėjimas, jog labiau tikėtina, kad laikinieji darbuotojai dirba įmonėse, kuriose mokamas mažesnis darbo užmokestis; taip pat tai leidžia paaiškinti, kodėl bendras darbo užmokesčio skirtumas paprastai yra didesnis tose šalyse, kuriose laikinojo užimtumo lygis yra aukštas.

Tai, jog perėjimas nuo laikinųjų prie nuolatinį sutarčių rečiau pasitaiko šalyse, kuriose laikinojo užimtumo mastas yra didesnis, leidžia teigti, kad darbo rinka yra segmentuota. Tyrime reiškiamas susirūpinimas dėl laikinųjų darbuotojų karjeros perspektyvų, ypač įvertinant dabartinę darbo rinkos padėtį. Pastaraisiais metais perėjimas į darbo neturinčių asmenų kategoriją yra vis dažnesnis, o perėjimas į nuolatinį užimtumą tampa vis sudėtingesnis; dėl to kyla klausimas, kiek laikinosios sutartys yra naudingos karjerai.

Papildoma informacija

Ataskaita „Recent developments in temporary employment: Employment growth, wages and transitions“ („Pastarąjį metų pokyčiai laikinojo užimtumo srityje: užimtumo augimas, darbo užmokestis ir statuso darbo rinkoje pokyčiai“) skelbiama adresu <http://www.eurofound.europa.eu/publications>.

Norėdami gauti daugiau informacijos, susisiekite su mokslinių tyrimų pareigūnu Carlosu Vacas-Soriano e. paštu cva@eurofound.europa.eu.